

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА І ЗМІНИ ГЕОЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

УДК 330.101:339

ОНТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ В ЗОВНІШНЬОМУ ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.050718.5.66

Валіулліна З.В., к.е.н.*Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне*

У статті проаналізовано періодизацію онтологічних підходів до діяльності корпорацій в зовнішньому інституційному середовищі. Визначено, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення дефініції «корпорація», тому кожна країна по своєму трактує та визначає дефініцію «корпорація». За мету, у роботі ставиться періодизація онтологічних підходів до діяльності корпорацій та уточнення визначення поняття корпорація в зовнішньому інституційному середовищі. На основі проведеного дослідження визначено, що інтенсивний розвиток інституційної динаміки діяльності корпорацій спричинений саме розвитком науково-технологічного розвитку. В роботі відзначено, що потребує комплексного розуміння визнання корпорації, як окремої інституційної одиниці, що охоплює економічні та соціальні відносини на міжнародному рівні. При цьому інститут повинен охоплювати аспекти приватного права, іноземних інвестицій, добросовісної конкуренції та оподаткування. Запропоновано авторське уточнення визначення терміну «корпорація», який на відміну від наявних підходів акцентує увагу на багатонаціональній платформі діяльності новітніх корпорацій, що дасть змогу сформувати більш ефективну інституційну систему регулювання.

Ключові слова: глобалізація, корпорація, інституційні перетворення, інформатизація, інформаційне середовище.

UDC 330.101:339

ONTOLOGICAL APPROACHES OF CORPORATIONS' ACTIVITIES IN THE EXTERNAL INSTITUTIONAL ENVIRONMENT

DOI 10.30838/ P.ES.2224. 050718.5.66

Valiullina Z., PhD in Economics*National University of Water and Environmental Engineering*

The article analyzes the periodization of ontological approaches of corporations' activities in the external institutional environment. It is determined that today there is no single approach to the definition of the term "corporation", so each country interprets its definition and defines it as the "corporation". The purpose of the work is periodization of ontological approaches of corporations' activities and clarification the definition of the concept "corporation" in the external institutional environment. On the

basis of the conducted research, it is determined that intensive development of the institutional dynamics of corporations' activity was caused by the development of scientific and technological development. The paper indicates that a comprehensive understanding of the recognition of the corporation as a separate institutional unit embracing economic and social relations at the international level is required. In this case, the institution should cover the aspects of private law, foreign investment, fair competition and taxation. Author's specification of the definition of the term "corporation" is suggested, which, in contrast to existing approaches, focuses on the multinational platform of activity of the newest corporations, which will enable to form a more effective institutional system of regulation.

Keywords: globalization, corporation, institutional transformation, informatization, information environment.

Актуальність проблеми. З розвитком міжнародної торгівлі та розширенням світового ринку, який був детермінований науково-технічним прогресом діяльність корпорацій та їх інституційне середовище постійно змінювалося та стало «розпливатися». Оскільки сучасна підприємницька діяльність носить стійкий глобальний характер, то термін «корпорація» знову змінює свій зміст. Нові стратегії створення корпорацій стали передбачати розподіл відповідальності та повноважень між структурними підрозділами, які не мають чітко визначених меж та розмивають їх. Беручи до уваги питання конфіденційності, а також малодоступності інформації, що стосується афілійованих осіб корпорацій в деяких країнах, представляється неможливим використання кількісних критеріїв при визначенні «корпоративності» юридичної особи. Крім того, статистичні дані постійно змінюються, а зупинятися на якомусь конкретному значенні, означає визнання явною непристосованості такого визначення. Процес зміни бізнес-моделей діяльності корпорацій є перманентним за своїм характером, в таких умовах потребує уточнення періодизація онтологічних підходів до діяльності корпорацій в інституційній економіці.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання розвитку корпорацій пов'язували з появою розширеної системи принципів формування акціонерного капіталу у своїх працях Кроу М. та Дігман А. Приділено увагу процесу інституціоналізації діяльності корпорацій в роботах вчених Гордона Дж. Та Кроу М., які пов'язували їх з ростом спекулятивних ринків. Новітні науковці Феліс Д. [1], Ліанг Н. [2], Ван В. [3] в своїх дослідженнях акцентують увагу, на систематизації підходів до діяльності корпорацій в зовнішньому інституційному

середовищі та пропонують критерії визначення корпорації такі як: форма власності, порядок реєстрації корпорацій, розподіл активів і пасивів, структура підприємства, управління і контроль, ступінь централізації та вид діяльності за кордоном. Проте, незважаючи на вагомі дослідження в сфері діяльності корпорацій в сучасній економічній літературі потребує уточнення визначення корпорація та узагальнення онтологічних підходів до визначення корпорацій в новітній інституційній економіці, що обумовлює необхідність у подальших досліджень. Діяльність новітніх корпорацій неминуче пов'язана з напрямком інвестицій за кордон і дослідники не завжди розкривають реальну роль держави, як основного учасника, надаючи першість в цих відносинах саме корпораціям, що обумовлює необхідність у подальших досліджень.

Метою роботи є уточнення визначення дефініції «корпорація» та узагальнення онтологічних підходів до визначення корпорацій в новітній інституційній економіці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Що стосується розробки визначення «корпорація» у вітчизняній літературі, слід зазначити неоднозначне ставлення дослідників радянського періоду і сучасних авторів до діяльності корпорацій. У дослідженнях періоду соціалістичних країн існувала точка зору, що корпорації є формою проникнення державних монополій капіталізму в інші сфери життя капіталістичних країн. Однак, наприклад, транснаціональні корпорації не вписувалися в соціалістичну систему господарювання, де єдиною монополією визнавалася тільки державна монополія. При цьому корпорації, які позиціонувалися як міжнародні та як явище капіталістичної економіки. Характерно висловлювання Мамедова А.А. [4], про те, що діяльність новітніх корпорацій «створює неокolonіальний поділ праці, при якому капіталістична периферія перестає бути лише аграрним додатком «центру», але одночасно фіксується новий рівень залежності «периферії», тепер уже за рахунок специфічного характеру і специфічних форм її промислового розвитку. Місце, відведене неокolonіалізмом країнам, що визволилися в світовому капіталістичному господарстві, в тому числі і за допомогою корпорацій, нітрохи не поліпшується, оскільки їх залежність, експлуатація та економічна відсталість відтворюється на сучасній технічній основі».

Грудницька С.М. [5] зазначає, що найважливішою ознакою новітніх корпорацій є інтернаціональна діяльність. Так, автор підкреслює, що новітні корпорації дуже часто складаються як з самостійних, так і

несамостійних в правовому відношенні утворень, які підпадають під юрисдикцію різних держав і пов'язаних між собою, за допомогою участі в акціонерному капіталі, або іншим способом дозволяє досягти економічної єдності підприємств при наявності єдиного центру управління здійснює його діяльністю. В даному визначенні відображена сутність корпорації, як спеціально структурованої монополістичної організації, спрямованої на здійснення комерційної діяльності на території декількох держав. При цьому відзначаються наступні основні моменти: корпорації володіють правосуб'єктністю; юридична множинність корпорацій поєднується з економічною єдністю; наявність у структурі корпорації єдиного «центру управління»; різні способи досягнення економічної єдності.

Окрім наукових підходів, щодо сутності поняття «корпорація» змінилися також нормативні інститути. На нашу думку важливим є розгляд нормативних інститутів Сполучених Штатів Америки – найбільшої економіки світу. Відповідно до нормативних актів, які регламентують інституційне забезпечення діяльності корпорацій у широкому розумінні, корпорація це – установа, яка визнана як окрема юридична особа з відокремленою відповідальністю, вона має власні права, привілеї та зобов'язання, відмінні від своїх членів або окремих власників.

Національний інститут корпоративного регулювання в США містить різні типи корпорацій, більшість з яких використовуються для ведення бізнесу. По-перше, це публічна корпорація або публічно зареєстрована корпорація. Частки таких корпорацій обертаються на державній фондовій біржі (наприклад, Нью-Йоркській фондовій біржі або NASDAQ у США). По-друге, Closely Held Corporation це – корпорація, яка має лише невелику кількість акціонерів, які не мають публічного ринку для своїх акцій. По-третє, це «С Корпорація» це – суб'єкт господарювання, який може мати необмежену кількість акціонерів, до складу якої можуть входити акціонери, які є іноземними громадянами. Відмітимо, що акціонери захищені від зобов'язань корпорації. Корпорація оподатковується на свої прибутки, а акціонери також оподатковуються на частку, яку вони отримують, такими як сплата прибутку або дивіденди. По-четверте, корпорація S: на відміну від корпорації «С», корпорація «S» не повинна мати більше 100 акціонерів та повинна мати лише один клас акцій. Акціонери повинні бути громадянами або резидентами США та бути фізичними особами, тому корпоративні акціонери та товариства

взагалі виключаються. Проте певні довірчі фонди, маєтки та корпорації, що оподатковують податок, можуть бути акціонерами. Прибутки та збитки повинні виділятися акціонерам пропорційно інтересам кожного з них. По-п'яте, це професійна корпорація це – корпорація, що складається з професіоналів, які мають ліцензію на практику певної професії, такі як бухгалтери, юристи та лікарі. Ці професіонали можуть утворювати корпорацію та скористатися різними перевагами корпоративної структури, такими як обмежена відповідальність акціонерів, безперервність життя та централізоване управління. Однак, акції професійної корпорації можуть бути передані лише іншим особам, які мають ліцензії на практику в тій же професії. По-шосте, це неприбуткова корпорація це – організація, створена для обслуговування громадськості, крім накопичення прибутку. Ці корпорації користуються податковим статусом, однак конкретні вимоги та обмеження накладаються на їхню діяльність [6, 7].

Зазначимо, що в Україні корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації. Державні і комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо) [8]. В Україні корпорації є організаційно-правовою формою об'єднань підприємств і є різновидом господарського об'єднання. Таким чином, в Україні корпорації не здійснюють безпосередньо виробничу діяльність (хоча це і не заборонено), а є лише об'єднанням виробничих та інших юридичних осіб з метою централізованого регулювання. Діяльність корпорацій в Україні регламентується Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами України [9].

Як свідчать вище зазначені узагальнення, на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення дефініції «корпорація». Кожна країна по своєму трактує та визначає дефініцію «корпорація». Так, наприклад, інституційна система діяльності корпорацій в США, має шість типів визначення цього терміну, тоді коли в Україні розрізняються тільки два типи.

Також, потребує комплексного розуміння визначення корпорації як інституту, що охоплює відносини на міжнародному рівні. Цей інститут

повинен охоплювати аспекти приватного права, іноземних інвестицій, добросовісної конкуренції та оподаткування. Слід підкреслити, що зміна онтологічних підходів діяльності корпорацій, детермінує необхідність визнання за ними правосуб'єктності та інституційної відокремленості. Схожі тези подаються не тільки науковцями, проте визнаються багатьма країнами, що відбилося в розробці Кодексу поведінки ТНК в ООН [10₁₀]. Наявність єдиного управління комерційною діяльністю юридично незалежних осіб, які мають різну національність є суттю сучасних корпорацій.

Таким чином, сьогодні поняття «корпорація» не має однозначного законодавчо закріпленого визначення, так як інституційний статус корпорації варіюється залежно від країни походження. На глобальному рівні зазначена дефініція також має фрагментарний характер. У загальному вигляді дефініція позначена в ряді міжнародних актів, серед яких можна виділити Тристоронню Декларацію принципів, що стосуються багатонаціональних корпорацій і соціальної політики, прийняту в Женеві, 16 листопада 1977 (з поправками, прийнятими в Женеві 17 листопада 2000 року 279-й сесії Адміністративної ради МОП) [11, 12].

Отже, узагальнення інституційної динаміки діяльності корпорацій, свідчать про постійну трансформацію бізнес-моделей. На нашу думку такі інтенсивні зміни спричинені саме тенденцією науково-технологічного розвитку. Де, на початку зародження, корпорацією вважалось об'єднання торговців або муніципалітетів, які вільно розподіляли капітал, видавали похідні фінансові документи третім особам, проте на сьогодні тільки на рівні національних економік існує більше 80 визначень поняття корпорація. Для уточнення самого терміну «корпорація» нами було розроблено схему інституційної динаміки системних трансформацій економіко-організаційних моделей діяльності корпорацій, яка представлена на рис. 1.

Як свідчить представлена вище періодизація, інституційна динаміка постійно рухається у бік масштабування діяльності корпорацій. З інтенсивним розвитком інформаційних технологій, корпорації стали більш гнучкими та пристосованими до національних законодавств.

Це визначається в першу чергу інтернаціоналізацією діяльності корпорацій. Хоча, значна кількість наукових розробок та опрацювань акцентує увагу на виділенні транснаціональних корпорацій, багатонаціональних корпорацій, як свідчать вище зазначені теоретичні та

нормативні узагальнення, сам статус корпорації на міжнародному рівні досі не визначений. Дана проблематика є не розробленою. Так, більшість існуючих корпорацій основну діяльність здійснюють за межами країни реєстрації, створюючи в інших країнах «активні» відділення або філії. Справа в тому, що по відношенню до даних дочірніх компаній застосовується національне право приймаючої держави. Іншими словами, в формально-правовому сенсі на сьогоднішній день зазначені корпорації можна визначити як єдиного відокремленого суб'єкта інституційного права, оскільки кожен з таких освічених економічних одиниць по праву країни реєстрації є самостійними правовими суб'єктами. Це, своєю чергою, неминуче призводить до складнощів у відношенні інституційного регулювання корпорацій.

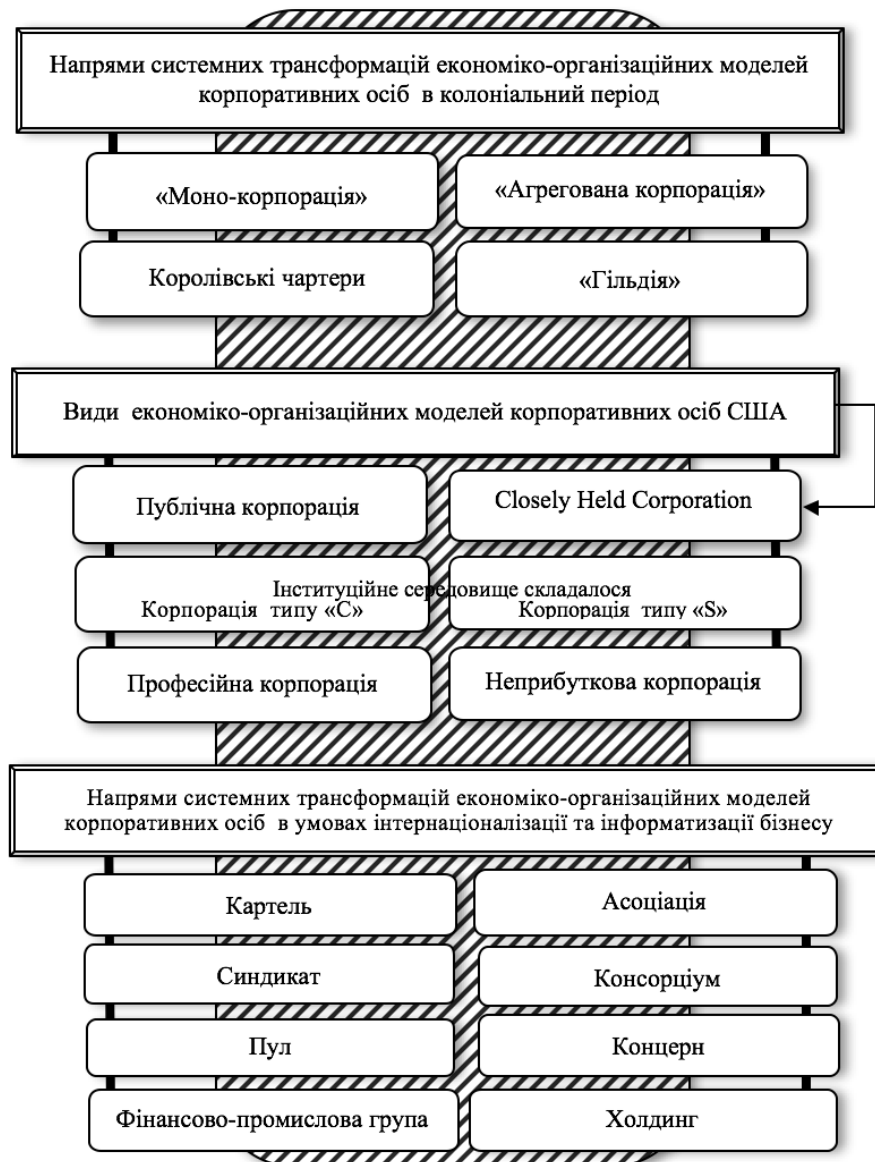

Рис.1. Структурно-функціональна схема інституційної динаміки системних трансформацій економіко-організаційних моделей діяльності корпорацій [авторська розробка]

Подальший розвиток міжнародного інституційного середовища діяльності корпорацій можливий тільки через надання корпораціям статусу юридично єдиного суб'єкта, що відповідає економічній суті і внутрішньою будовою такої корпорації. Також, авторський аналіз дає змогу стверджувати, що подальший розвиток діяльності корпорацій пов'язаний з чітким правовим визначенням поняття корпорації, як найбільш впливового гравця в міжнародних економічних відносинах. На нашу думку, таке поняття, має відображати єдину економічну та інституційну сутність даного суб'єкта. Звідси, пропонуємо визначити термін «корпорація» як комерційну юридичну особу, яка має економічну та юридичну присутність на певній території або певних територіях, за допомогою своїх структурних підрозділів з правами (дочірні, залежні) і без прав юридичної особи (філії, представництва), які в силу переважної участі в їх статутному капіталі, вказівки в законі або іншої підстави, зобов'язані підкорятися в своїх рішеннях такій корпорації. На відміну від наявних підходів, авторське визначення акцентує увагу на багатонаціональній платформі діяльності новітніх корпорацій, що дає змогу сформувати більш ефективну інституційну систему регулювання.

Висновки. Необхідність уточнення поняття корпорація, продиктовано необхідністю визнати корпорацію як окрему інституційну одиницю, для більш ефективного регулювання з боку держави. Новітні корпорації за для оптимізації податкового режиму, все частіше перетинають національні кордони, і для держав стає все складніше ефективно регулювати їх активність. Відповідальність держав зростає при визначенні частки діяльності корпорацій, на яку вони поширюють свою юрисдикцію. Діяльність новітніх корпорацій неминуче пов'язана з напрямком інвестицій за кордон і дослідники не завжди розкривають реальну роль держави, як основного учасника, надаючи першість в цих відносинах саме корпораціям. Інтереси корпорацій і держави можуть збігатися, коли це стосується припливу капіталу в країну у вигляді прямих інвестицій. З одного боку, держава може забезпечити створення необхідної інституційної інфраструктури для корпорацій та гарантувати стабілізацію економіки і законодавства. Корпорації, своєю чергою, можуть забезпечити створення децентралізованої ринкової системи, інтегрованої у світове господарство, сприяючи участі національних суб'єктів ринку в процесі світового поділу праці. Однак, для цього існує

стійка необхідність переглянути і уточнити способи регулювання корпорацій, так як наявні не дають змогу розрізняти інтереси держави приймаючої інвестиції, з причин досить фрагментарного підходу щодо принципів регулювання. В таких умовах значний інтерес становить узагальнення інформаційних систем в управлінські інститути діяльності корпорацій на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Feils D. Corporate governance systems diversity: a coasian perspective on stakeholder rights/ D. Feils, M. Rahman, F. Şabac // *Journal of Business Ethics*. – 2018. – Т. 150. – №. 2. – С. 451-466.
2. Liang H. Y. Bank diversification, performance, and corporate governance: evidence from China / H. Y. Liang // *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*. – 2018. – С. 1-17.
3. Yiu D. W. Alternative Governance and Corporate Financial Fraud in Transition Economies: Evidence From China [Електронний ресурс] / D. W. Yiu, W. P. Wan, Y. Xu // *Journal of Management*. – 2018. – Режим доступу – <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0149206318764296>
4. Мамедов А. А. Государственные корпорации в системе управления государственной собственностью в России [Електронний ресурс] / А. А. Мамедов // *Постулат*. – 2018. – №. 1. – Режим доступу : <http://e-postulat.ru/index.php/Postulat/article/download/1074/1101>
5. Грудницька С. М. Економіко-правові питання формування та діяльності промислово-фінансових груп (історичний аспект) / С. М. Грудницька, Б. В. Деревянко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2004. – № 6. – С. 3–7.
6. Aguilera R. V., Judge W. Q., Terjesen S. A. Corporate governance deviance/ R.V. Aguilera, W.Q. Judge, S.A. Terjesen // *Academy of Management Review*. – 2018. – Т. 43. – №. 1. – С. 87-109.
7. Allen F. Corporate governance: Editor's introduction / F. Allen, S-I. Fukuda, T. Hoshi // *Journal Of The Japanese And International Economic*. – 2018. – № 47. – С. 1-2.
8. Закон України Про акціонерні товариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
9. Серажим В. І. Українська дипломатична енциклопедія: У 5-х т. / Ред.кол.: Д.В. Табачника (голова) та ін. — Х: Фоліо, 2013. – Т.1. – 526с.
10. Weiss T. G., Daws S. (ed.). *The Oxford Handbook on the United Nations* [Електронний ресурс] / T. G. Weiss, S. Daws // *Oxford University Press*. – Режим доступу : <https://www.h-net.org/reviews/showpdf.php?id=22359>
11. Casella B. *Unctad Insights* / B. Casella, L. Formenti // *Transnational Corporations*. – 2018. – Т. 25. – №. 1. – С. 101-130. – Режим доступу : http://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2018d3a5_en.pdf
12. Svoboda O. UNCTAD Annual High-level IIA Conference 2017: Moving to the Next Phase of IIA Reform / O. Svoboda // *The Lawyer Quarterly*. – 2018. – Т. 8. – №. 1.